

Apponyi és a Nemzetek Szövetsége

Írta: Lukács György

I.

Apponyi Albert gróf élete egész folyamán nagy eszmék szolgálatában állott. Lelkének nemes lendülete mindenkor a tisztát, az emelkedettet, az eszményít kutatta, fürkészte.

Keresve sem lehetne tehát Apponyi lelkülete magas szárnyalásának megfelelőbb alkotást találni, mint aminő az emberi szolidaritás eszméjének megtestesítésére törekvő intézmény: a Nemzetek Szövetsége.

Természetes ennél fogva, hogy Apponyi lelkesedik magáért az intézményért, annak eszmei tisztaságában. Hiszen Apponyi évtizedeken keresztül volt hivatott előharcosa és szószólója a nemzetek közötti megértésnek, a népek szolidaritásának, a nemzetközi bíráskodásnak és ennek révén a háború kiküszöbölésének az emberi intézmények sorából. Megannyi fenkölt eszme, melyek megvalósítására a Nemzetek Szövetsége törekszik.

Amennyire lelkesen magáévá tette Apponyi a világháborúban megroncsolt emberiségnek egy ilyen intézménybe való szolidáris összefoglalása eszméjét, államférfiúi kritikája erejével annyira élesen és tisztán látta meg a gyakorlati megvalósításnak azt a gyarlóságát, amely szerint ez az intézmény testet öltött. De szigorú kritikája dacára első perctől fogva hangoztatta annak föltétlen szükségességét, hogy Magyarország belépjen a Nemzetek Szövetségébe. Az ő nagy tekintélye a belépés vitás kérdését hamarosan el is döntötte és érveinek súlya alatt csakhamar elnémultak azok a tiszteletreméltó hazafias aggodalmak, amelyek a Nemzetek Szövetségébe való belépésünk ellen felhangoztak.

Megkísérlem főbb vonásaiban körvonalazni Apponyinak a Nemzetek Szövetségéről vallott felfogását, s röviden reá akarok mutatni azokra az érvekre, melyekkel Apponyi megindokolta egyfelől azt a nézetét, hogy *Magyarországnak be kell lépnie a Nemzetek Szövetségébe*, másfelől pedig azt a nem kevésbé határozott nézetét, hogy dacára annak a sok csalódásnak, mely bennünket az óta is ért, amióta a Nemzetek Szövetségének tagjai vagyunk, a Nemzetek Szövetségéből kilépnünk nem szabad, hanem lankadatlanul tovább kell folytatnunk a megindított küzdelmet.

Íme Apponyi vonatkozó felfogásának dióhéjba szorított vázlata:

A Nemzetek Szövetsége ellen hangoztatott az az érv, hogy a háborúkat soha sem fog sikerülni megszüntetni, nem helyt álló, mert hiszen hasonló érv felhozható minden intézkedés ellen, amelyet az emberiséget sújtó bajok leküzdésére létesítünk. Szüntessük meg talán a kórházakat és az orvosok működését, mert a betegségeket kiküszöbölni nem sikerül? Csukjuk be talán az iskolákat, mert a tudatlanságot teljesen megszüntetni nem tudjuk, avagy zárjuk be a templomokat és szüntessük meg az erkölcsi intézményeket, mert a bűnt az emberiségből teljesen kiküszöbölni nem bírjuk? Minden emberi baj ellen való küzdés törvénye az, hogy a bajnak teljes kiküszöbölését el nem érhetjük, azonban a végtelenig megközelíthetjük az ideált: a baj megszüntetését.

Hinnünk kell abban, hogy az emberiség oda fejlődik, hogy mentől nagyobb számban, mentől gyakrabban és mentől inkább szabályszerűen fogja a nemzetek közt felmerült viszályokat békésen elintézni.

A Nemzetek Szövetsége úgy, amint a háború után létrejött, nem felel meg annak az ideálnak, melyet céljául kitűzött, hanem semmi egyéb, mint az entente hatalmak szövetségének más alakban való fentartása, egyik eszköz arra, hogy ezek a hatalmak egyoldalú akarataikat az emberiségre rákényszeríthessék.

Ezzel szemben az áll, hogy ha kezdetben az intézményen rajta tapad is a vitium originis, a háborús mentalitásból való keletkezés, azért mégis maga az intézmény magában foglalja a fejlesztésnek és a javításnak lehetőségét. Megvan a lehető-

sége annak, hogy, ha eredetileg hiányosan és hibásan alkotott is meg a Nemzetek Szövetsége, kifejlődjék azzá, aminek valóban lennie kell: pártatlan fórummá, a viszályok megelőzésére és kiegyenlítésére alkotott olyan testületté, amely valóban teljes egyenlőséget ismer el és állapít meg a világ összes államai számára.

Abban, hogy a Nemzetek Szövetségének tagja lehetünk, olyan előnyök foglaltatnak, melyek elől el nem zárkozhatunk, ha módunkban áll azokat nemzetünk számára megszerezni. Itt van például a paktum 11. cikke, amely a Nemzetek Szövetségének minden tagját felhatalmazza arra, hogy bármely olyan körülményre, amely az ő felfogása szerint a békét veszélyezteti, a Nemzetek Szövetsége közgyűlésének vagy tanácsának figyelmét felhívja. Itt van továbbá a paktum 13. cikke, mely egyenesen tiltja, hogy a Nemzetek Szövetségének bármely tagja a Nemzetek Szövetségének egy másik tagjával szemben támadólag lépjen fel, mi előtt az esetet, mely a viszályra alkalmat adott, a Nemzetek Szövetsége elé hozta volna; s a Nemzetek Szövetsége tanácsának békéltető határozatától illetőleg az állandó nemzetközi bíróság arbitralis ítéletétől számított három hónapon belül a Nemzetek Szövetségéhez tartozó egyetlen állam sem léphet tetteles eljárás terére a másikkal szemben. Felmerülhet az az ellenvetés, hogy mindez csak papiros garancia. Nem egészen így van, mert a 16. cikk igen erős szankciókat tartalmaz a Nemzetek Szövetségének olyan tagjával szemben, amely a paktumban foglalt tilalmakat átlépi. Mondjuk, hogy ezek a rendelkezések is papiroson maradnak. Még akkor is itt van az a nagy erkölcsi garancia, az erkölcsi erők mozgásba hozásának az a lehetősége, amelyet nem szabad lekicsinyelni. Mert ezek az erkölcsi tényezők igenis nagyon is reális dolgok, s ezt a realitást éppen a világháború tanulságai után nem lehet kétségbe vonni. Hiszen nagyon kétséges, lehetett volna-e Angliát — legalább is mindjárt a háború kezdetén — a háborúba belevinni, ha Németország nem követi el azt a nagy politikai hibát, hogy Belgium semlegeségét megsérti. Az pedig egyáltalában nem is kétséges, hogy Amerikának a háborúba való bevonása — ami pedig a háborút eldöntötte — lehetetlen lett volna, ha a sokkal jobb propaganda szolgálat révén nem sikerült volna az amerikai közvéle-

ményt telíteni azzal a hittel, hogy a központi hatalmak vétkesek a háború előidézésében és hogy a szabadság és a demokrácia védelme a központi hatalmak letöréséhez van kötve. Egyenesen ezek az erkölcsi tényezők döntötték el a világháborút. Ilyen tapasztalatokkal szemben nem lehet az erkölcsi tényezőknek hatályosságát kétségbe vonni és minden kételyen felül áll, hogy a kis és nagy hatalmak nagyon is meggondolják, vájjon bele bocsátkozzanak-e olyan vállalkozásba, amelyet az egész művelt világ közvéleménye elítél.

De ezen általános szempontokon kívül vannak konkrét szempontok is, melyek a Nemzetek Szövetségébe való belépésünket javasolják. Az egyik a *lefejezésnek*, a másik a *nemzeti kisebbségeknek* szempontja. A Nemzetek Szövetségébe való belépéssel a lefejezés kérdésében való hatályosabb fellépés lehetősége nyílik meg előttünk. A mai állapot, amely szerint a nemzetek egy része le van fejezve oly fokig, hogy kétséges, vájjon a belső rend fentartására is bír-e elég erővel súlyos bajok előfordulása esetén, míg az államok másik része még a háború előtti állapothoz képest is erősebb fejezést folytathat: nemcsak teljes kigunyolása azoknak az elveknek, melyek a Nemzetek Szövetsége paktumában le vannak fektetve, hanem egyenesen türhetetlen állapot, amely újabb konvulziók előfordulásának állandó veszélyét rejti magában. Ez az állapot Európa mai helyzetének egyik botránya, egyik veszélye, és a Nemzetek Szövetsége szellemének javulása csak akkor fog kezdődni, mikor a lefejezés kérdésével a méltányosság és a mindenkinek egyenlően osztó igazság szellemében fog érdemlegesen foglalkozni.

A kisebbségek védelme kérdésében is teljesen megváltozik helyzetünk a Nemzetek Szövetségébe való belépéssel, mert mint a Nemzetek Szövetsége tagjának módunkban áll meghallgatást és intézkedést követelni a kisebbségi kérdésekben, és erkölcsi súlyunkkal eredményeket is érhetünk el.

A Nemzetek Szövetsége alapokmányának egyik cikke (10. cikk) mintegy szentesíteni látszik a békeszerződések által teremtett területi és egyéb állapotokat, és ezek fentartására kötelezi a Nemzetek Szövetségének tagjait. Ez olyan súlyos kikötés, hogy dacára az ecsetelt előnyöknek, nem lehetne javasolni a Nemzetek Szövetségébe való belépésünket, ha maga a szerző-

dési okmány nem mutatna rá a szerződések revíziójának lehetőségére. Nagyon keskeny, nagyon szűk az ajtó, amelyen át oda lehet jutni, de elvileg meg van pendítve a revízió lehetősége, mert a 19. cikk egyenesen azt mondja, hogy a Nemzetek Szövetségének közgyűlésén minden tag felhívhatja a figyelmet a létező szerződésekben levő olyan határozmányokra, amelyek alkalmazhatatlanokká váltak avagy veszélyeztetik a világbékét. Szűk ez a kapu, mert a Nemzetek Szövetsége alapokmányának egyik főhibája a határozatok egyhangúságának követelése minden kérdésben, s ameddig ez az egyhangúság követeltetik, addig természetesen a 19. cikk nekünk nem ér semmit, ámde már az iránt is erős mozgalom van, hogy az egyhangúság követelményét elejtsék. A paktum 19. cikke alapján akár nyíltan is hirdethetjük, hogy Magyarországnak a Nemzetek Szövetségébe való belépése nem jelenti a megnyugvást azokban az állapotokban, amelyeket a trianoni szerződés létesített, hanem jelenti azt, hogy elsősorban is mindenek előtt *a rajtunk elkövetett igazságtalanságoknak békés úton való kiegyenlítésére és javítására törekszünk.*

Kétféle tere van tehát a Nemzetek Szövetségében való működésünknek. Az egyik ma még nem aktuális, mert a lélektani motívumok még nincsenek meg ennek az irányzatnak érvényesítésére, de el fog jönni az idő, — talán gyorsabban mint hiszszük —, amikor a *revízió*nak kérdését a Nemzetek Szövetségének útján fogjuk megpendíteni, napirendre hozni. A másik irányzat az, amely aktuális, vagyis hogy a Nemzetek Szövetsége útján, a Nemzetek Szövetségének hatályos működése által, vagy, ha ez nincs, a Nemzetek Szövetségében való fellépés nyilvánossága és erről a magas szószékről a művelt világ közvéleményére való hatályos appelálás által szüntessük meg a reánk nézve amúgy is terhes szerződés végrehajtásának azt az anomáliáját, hogy addig, míg a szerződés minden pontocskájának, mely reánk nézve terhes, pontos végrehajtását követelik és kierőszakolják, azok a gyér határozmányok, amelyek reánk nézve biztosítékot és előnyöket állapítanak meg, holt betűk maradnak és nem vitetnek keresztül. Ilyenek például a lefegyverzésre és a kisebbségek oltalmára vonatkozó intézkedések.

Ezek azok az indokok, amelyek a Nemzetek Szövetsége munkájában való részvételünket szükségessé teszik.

Apponyinak világos okfejtései az egész közvéleményt meggyőzték arról, hogy jól felfogott érdekünk a Nemzetek Szövetségébe belépniünk, s így a kormány tényleg a közhangulatnak adott kifejezést akkor, amidőn belépésünket a Nemzetek Szövetségénél kezdeményezte és keresztül is vitte.

A Nemzetek Szövetségében — szervezetének eredendő hibái miatt — oda való belépésünk után többször kellett sajnósan csalódnunk, s ez a közvéleményre annyira nyugtalanítólag hatott, hogy mind jobban kezdte izgatni az érdeklődőket az a kérdés, vajjon oly sok csalódás után *van-e célja annak, hogy továbbra is megmaradjunk a Nemzetek Szövetsége kötelékében?* A *közvélemény* e tekintetben is Apponyitól várt irányítást, akinek erre a kérdésre vonatkozó felfogását a következőkben ismertetem,

A Nemzetek Szövetsége még csak érőben lévő, de az emberiség szempontjából korántsem kész intézmény. A győző nemzetek hatalmi törekvései által megzavart, de fejlődés képes kísérlet arra, hogy az államok közötti megértés a közvetlen érintkezés útján előmozdítottassék, a súrlódási felületek kiküszöböltessenek avagy gyöngítettessenek, de mindenestre ritkábbá váljanak. Mai alakjában szembeszökő hiánya a Nemzetek Szövetségének, hogy sok hatalmas nemzet hiányzik belőle, minél fogva a világháborúban győztes egyes nemzetek politikai céljai dominálnak a Nemzetek Szövetségében. A Nemzetek Szövetségének koncepciója sem világos. Kérdés tudniillik, hogy felsőbb rendű állam akar-e lenni avagy csupán szuverén államok találkozásának és megértésének közvetítő helye? Hivatalosan az utóbbi szerepet tulajdonítják a Nemzetek Szövetségének, azonban a genfi protokollum, amely egyelőre lekerült a színtérről, sokban túlmegey ezeken a határokon. Mindezideig sajnosan kevés hasznot húztunk a Nemzetek Szövetségéből. De a jövőtől is csak akkor várhatunk kedvező változást, ha benn maradunk a Nemzetek Szövetségében. Németország belépése, ami a közel jövőre biztosra vehető, a helyzetet alapjában megváltoztathatja. Az lehet a hatása, hogy megszűnik az egyoldalú politikai érdekek egyeduralma. De a Németország belépése folytán előálló új helyzetet a magunk számára nem aknázhathatjuk ki, hogyha nem vagyunk benn a Nemzetek Szövetségében. A Nemzetek Szövetsége olyan hatalmi tényező, amelyet nem ignorálhatunk; min-

den, amit ott szóvá teszünk, a döntő hatalmakra bizonyos erkölcsi nyomást gyakorol, mert hiszen elfogulatlan tanúk is vannak ott jelen. Ha benn ülünk a Nemzetek Szövetségében, összeköttetéseket szerezhetünk és rokonszenveket kelthetünk, melyeknek adott esetben hasznát vehetjük. Ott arról a legmagasabb szószékről van alkalmunk nyilatkozni, ahonnan szavunk minden-hova elhat és a művelt világ közvéleményének kialakulására befolyással lehet. Ezeket a hatásokat, ezeket az eredményeket nem lehet egy csapásra elérni, hanem csak következetes, kitartó munka árán; de ezek a hatások, ezek a ráhatási lehetőségek a jövő kialakulásának olyan súlyosan számba jövő tényezői, hogy azokat semmiesetre sem nélkülözhetjük.

Egyetemes szempontból vannak kétségtelen sikerei is a Nemzetek Szövetségének. Így sikereket ért el a Nemzetek Szövetsége az albán-szerb határkérdésnek, a lengyelországi német telepések ügyének, a német-cseh kérdésnek békés megoldásában. Ezekhez járult újabban a görög-bolgár viszály békés kiegyenlítése.

A Népszövetségbe való belépésünk mellett két főokot hozhattunk fel: a kisebbségi védelem ügyét, amelynek érdekében mint a Nemzetek Szövetségének tagja, sokkal eredményesebben működhetünk és az általános lefegyverzés szempontját, amelynek megoldására ott siettető befolyást vehetünk. Mindkét irányban való reményeinkben csalódtunk mindeddig. Elszakított testvéreink helyzete az utódállamokban napról-napra romlik,, nincs olyan száma a napisajtónak, amely újabb erőszakosságoknak hírért ne hozná. Ezt a folyamatot, amelyet egy magas állású francia politikus „asszimilációnak” nevezett, a Nemzetek Szövetsége, legalább is annak a kisebbségi jogok ellenőrzésére hivatott szerve, a tanács, olympusi nyugalommal szemléli, mint hogya nem akarna akadályt gördíteni ennek az asszimilációnak útjába. Tizenegy magyar kisebbségi panasz közül egyetlen egyet tárgyalt érdemlegesen a Nemzetek Szövetségének tanácsa, nevezetesen a bánáti és erdélyi telepések panaszát, és pedig ezt is azzal az eredménnyel, hogy a szerencsétlen telepések nyilvánvalóan szerződésellenes kifosztását jóváhagyta és ennek az intézkedésének keménységét azzal igyekezett enyhíteni, hogy egyúttal a román kormány által megígért százalmas alamizsnát helyezte a telepéseknek kilátásba. A Nemzetek Szövetségének

tanácsa valószínűleg jóhiszeműen cselekedett, de egyoldalú információ alapján, mert csupán a román kormány képviselőjét hallgatta meg és az ez által előadott teljesen téves tényállás alapján hozta meg határozatát.

A leszerelés kérdése sem áll kedvezőben. Egymás után vetik fel a különböző előzetes kérdéseket, amelyeknek megoldására belátható időn belül alig lehet gondolni, ilyen pl. a regionális biztosítási szerződések megkötése egész Európában s rajta kívül is. És tovább tart a védtelenségnek az az elviselhetetlen, lealázó, a nemzeti becsületet sértő állapota, amelyben sínylődünk.

Ezzel a sok eredménytelenséggel szemben áll a Nemzetek Szövetségéhez való viszonyunknak eddig elért egyetlen előnyös momentuma: pénzügyi szanalásunk elősegítése a Nemzetek Szövetsége által. Azonban bármennyire elismerjük is a Nemzetek Szövetségének ezen a téren való támogatását, mégsem fogadhatjuk ezt el kárpótlás gyanánt azzal a teljes csőddel szemben, amelyet a magyar nép erkölcsi érdekei a Nemzetek Szövetsége előtt ismételten is szenvedtek, noha ezek védelmére és előmozdítására a fenálló szerződések alapján pozitív jogunk van.

Mindezek ellenére ki kell tartanunk a Nemzetek Szövetségének eszméjéhez való barátságos álláspontunk mellett s még az eszme mai kivitelével szemben sem szabad lemondanunk minden reményről. S fontoljuk meg, mivel állanánk jobban, ha a Népszövetségen kívül lennénk? És ha azt vetik ellen, hogy testvéreink az utódállamokban nem várhatnak, válaszul azt kérdezhetjük: megrövidül-e várakozási idejük azáltal, ha kilépünk a Nemzetek Szövetségéből? És ne feledjük azt sem, hogy Németország belépése a Nemzetek Szövetségének idáig való képén, amely habár más elnevezés alatt, mégis csak az entente folytatását mutatja, jelentékenyen változtatni fog. A locarnoi konferencia váratlan eredményessége és Németországnak most már biztos belépése a Nemzetek Szövetségébe új helyzetet fog teremteni. Ennek az új helyzetnek fejleményeit be kell várunk. A mi helyzetünkben és a békekötés óta lefolyt aránylag rövid idő után olyan eredményeket várni, melyek kézzelfogható tényekben nyilvánulnának meg, teljes félreismerése a politikában működő lélektani tényezőknél. Eredmény ma csak a jövő

előkészítésében, a művelt nemzetek vélekedésének fokozatos átalakításában állhat, ami természetszerűleg lassan megy.

Ha a Nemzetek Szövetségének az a hivatása, hogy a nemzetek közötti egyenlőséget s ennek alapján a jó egyetértést előmozdítsa s ha az a hivatása, hogy a békeszerződések által teremtetten lehetetlen állapotot legalább enyhítse azért, hogy az idegen uralom alá került nemzeti kisebbségek fölött őrkdjék, ha az a feladata, hogy a mai egyoldalú lefegyverzésből származó lehetetlen helyzetet a lefegyverzés általánossá tétele által szabályozza, amint ez programjában benne van: hát meg kell állapítani, hogy a mi javunkra s a mi igazunk érvényesítésére — kivéve a pénzügyi újjáépítésben való segítséget — ez az intézmény eddig semmit sem tett. Mégsem ajánlatos kilépésünk gondolatát máris felvetni, mert az a munka, amit ott végzünk, ha közvetlen eredményeket nem hoz is, nem mondható teljesen kárba vesztettnek. Mert sehol máshol nem tudjuk az egész világ művelt nemzetei lelkébe becsepegtetni annak a helyzetnek igazságtalan és a világbékére fenyegető voltát, melybe Magyarországot taszították, A világot ne engedjük elfeledkezni arról, hogy magyar kérdés is van. Genfben legnagyobb feladat az, hogy a magyar kérdést a nemzetek között ébren tartsuk, Ezt a munkát diplomáciai úton mindenfelé folytatni kell s anélkül, hogy kalandorpolitikába bocsátkoznánk, — amitől Isten óvjon, — minden alkalmat, minden repedést, amely a meglévő állapotokban mutatkozik, fel kell használni arra, hogy megkezdjük az elővonulást Magyarországnak ahhoz a rekonstrukciójához, amelyet a világhelyzet megenged.

A Népszövetség kodifikálásában van egy igen fontos cikk, a 19. cikk, amely azt mondja, hogy a Nemzetek Szövetsége időnkint újabb consideratíó tárgyává teheti a már megkötött szerződéseket és egyáltalában a nemzetközi tényleges és jogi állapotokat. Ha úgy találja, hogy azok a szerződések keresztülvihetetlenek vagy az azok alapján létrejött jogállapot veszélyezteti Európa békéjét, megindíthatja az azok revíziójára, megváltoztatására irányuló mozgalmat. A trianoni szerződésre mind a két kritérium rá illik: keresztülvihetetlen és állandóan veszélyezteti Európa békéjét. Úgy, hogy nemcsak ideális szempontból, hanem a jól fölfogott magyar érdekpolitika szempontjából is a bekapcsolódás a Nemzetek Szövetségébe reánk nézve rendkívüli fon-

tosságú, mert ott tudjuk azt a szellemi áramlatot megindítani, amely igazságunk elismertetéséhez békés úton fog minket elvezetni.

Ezekben törekedtem Apponyinak a Nemzetek Szövetségéről táplált felfogását röviden vázolni és az ő eszmemenete szerint igyekeztem körvonalazni azt az álláspontját is, hogy a Nemzetek Szövetségében ki kell tartanunk, s nem szabad megriadnunk az eddig tapasztalt eredménytelenségektől, hanem következetesen és tudatos kitartással kell tovább munkálkodnunk a Nemzetek Szövetségének keretében. A következőkben meg fogom kísérelni képét adni annak a gyakorlati tevékenységnek, amelyet Apponyi a magyar kormány képviselőjében a Nemzetek Szövetségében kifejt.

II.

Gróf Bethlen István a nemzet közmeggyőződésének végrehajtójává vált akkor, amidőn Apponyit kérte fel Magyarországnak a Nemzetek Szövetségében való képviselőjére és ide vonatkozó megbízásait évről-évre megújítja. Valóban senki méltóbban nem képviselheti az elárvult magyar érdekeket a Nemzetek Szövetségének kebelében, mint Apponyi, akinek kristálytisza hazafiságát csak tehetségének nagysága múlja fölül, akit államférfiúi bölcsesége és egészen kivételes nemzetközi érintkezési képessége egyaránt praedestinálnak erre a nehéz feladatra.

Magyarországot 1922-ben vették fel a Nemzetek Szövetségébe. Már a felvétel előkészítése kérdésében jelentékeny szerepe volt Apponyinak, akit azután úgy 1924-ben, mint 1925-ben a kormány felkért arra, hogy Magyarországot a Nemzetek Szövetsége közgyűlésén képviselje. Ezenkívül különleges megbízatást is ruházott reá a magyar királyi kormány 1923-ban, amidőn az erdélyi optások birtokfosztásának ügyében a Nemzetek Szövetségének tanácsa előtt lefolytatott eljárás során hazánk képviselőjét reá bízta.

Az alábbiakban ismertetni szándékozom Apponyinak szerepét és eljárását, amelyet ezen megbízatásaiban Magyarország képviselőjében kifejtett.

Mint ezen különböző működések között időrendben elsővel, Apponyinak az *erdélyi optások* ügyében való eljárásával kivá-

nok foglalkozni, majd át fogok térni Apponyinak a Nemzetek Szövetsége 1924. és 1925. évi közgyűlésein való szereplésére.

Tudvalevőleg úgy a trianoni szerződés (63. §.), mint a főhatalmak és Románia között kötött úgynevezett kisebbségi szerződés (3. §.) megállapítják azt, hogy a Magyarországtól Romániához csatolt területen községi illetőséggel bíró magyar állampolgárok román állampolgárokká válnak, hacsak nem *optálják* a magyar állampolgárságot, amely esetben tartoznak kiköltözni Romániából, azonban *ott levő ingatlanaikat megtartják*. Ezen szerződéses rendelkezések ellenére a román agrár reform a most nevezett optánsokat nemcsak hogy meg nem hagyta birtokaik élvezetében, hanem *távollét* címén egész birtokuknak kisajátítását mondotta ki, még pedig olyan minimális értékben, hogy az ellenérték egyáltalában nem felel meg a kisajátítás fogalmának, hanem a teljes elkobzással egyértelmű. A magyar kormány a román törvényhozás és kormányzat ezen eljárása ellen, amely a nemzetközi szerződések megszegését jelenti, előbb a román kormánynál próbált orvoslást keresni. Minthogy azonban a román kormány a magyar kormány megkeresései elől kitért, a magyar kormány a Nemzetek Szövetségének tanácsához fordult, a Nemzetek Szövetsége paktumának 11. cikkében foglalt azon rendelkezés alapján, mely szerint a Nemzetek Szövetsége minden egyes tagjának jogában áll a közgyűlés vagy a tanács figyelmét barátságos módon felhívni minden oly körülményre, amely azzal fenyeget, hogy megzavarja a békét vagy a nemzetek között a jó egyetértést, amelytől a béke függ. A magyar kormány azt kérte, hogy mondassék ki, hogy a román állam eljárása bele ütközik a nemzetközi szerződésekbe és hogy ennél fogva az elkobzást szenvedetteknek teljes kártérítés; adassék. Az ügyet a Nemzetek Szövetségének tanácsa első ízben 1923. évi április hóban tartott ülészakán tárgyalta, amelyen Magyarországot e sorok írója és vele együtt Gajzágó László, Romániát Titulescu londoni román követ képviselte. Miután a tanács a feleket meghallgatta, az ügy előadója, Adatci brüsszeli japán nagykövet, azt a javaslatot tette, hogy az ügy, mint nemzetközi szerződések magyarozatát igénylő jogi kérdés, az állandó nemzetközi bíróság elé utaltassék eldöntés végett. Majd, midőn Titulescu ennek a javaslatnak ellenszegült, az előadó javaslatát oda módosította, hogy ez ügyben az állandó

nemzetközi bíróság véleménye kéressék ki. Titulescu ezt is ellemezte. Minthogy pedig a tanács gyakorlata szerint a paktum 4. cikke alapján a tanácsba behívott nem tanácsstagok is szavazati joggal bírnak, — ami egyáltalán jogi abszurdum, mert a jogi felfogás elemeibe ütközik az, hogy valaki fél és bíró is legyen egy személyben, — Titulescu merev ellenkezése egymagában lehetetlenné tette azt, hogy a kérdésben egyhangú tanácsi határozat létesüljön. Így Adatci mindkét javaslata elesett, maga az ügy pedig az őszi tanácsülésre halasztatott az előadónak adott azon utasítás mellett, hogy időközben a felek között egyeztetést kíséreljen meg.

Az egyeztetés Adatci elnöklete alatt Brüsszelben folyt le s ezen Magyarországot gróf Csáky Imre és Gajzágó László, Romániát ismét Titulescu képviselte. Brüsszelben Adatci előterjesztett egy formulát, amely a kérdést semmiképp meg nem oldja, csupán felszólítást tartalmaz a két kormányhoz és pedig a magyar kormányhoz aziránt, hogy a panaszkodó optánsokat nyugtassa meg, a román kormányhoz pedig az iránt, hogy az optánsokkal méltányosan járjon el. Ennek a formulának elfogadását a magyar delegátusok elutasították és így a konferencia már-már eredménytelenül szétoszlóban volt, amidőn az utolsó percben az első megbízott, gróf Csáky a formulát mégis aláírta. Az akkori külügyminiszter, Daruváry Géza dezavualta küldöttjét, mint aki csak a tárgyalások folytatására volt felhatalmazva, de nem végleges egyesség kötésére.

Ezen előzmények után tüzetett a birtokfosztott magyar optánsok ügye másodszor is napirendre a Nemzetek Szövetsége tanácsának 1923. évi július 5. napján tartott ülésében. Erre az alkalomra gróf Apponyi Albert bízott meg a magyar kormány képviselével, mellette második kormányképviselő gyanánt Gajzágó László működött.

A tanács szóban levő ülésében Adatci előadó a brüsszeli egyezményt ajánlotta elfogadásra. Apponyi gróf minden ékeszölését kifejtette a magyar álláspont mellett, amely szerint a brüsszeli egyezmény a kiküldöttnek a magyar kormány részéről történt dezavualása folytán megszűnt létezni s amely ahhoz ragaszkodott, hogy Adatci előadónak a márciusi ülésszakban előterjesztett javaslata fogadtassék el és e szerint az ügy az állandó nemzetközi bíróság eldöntése alá utaltassék, vagy legalább is a

tanács ettől a bírói testülettől kérjen jogi véleményt. A román agrártörvényt illetőleg kifejtette Apponyi, hogy az nem demokratikus reform, hanem merőben olyan román nacionalista rendszabályok foglalata, amelyek a magyar kisebbség denacionalizálására törnek. Ennek indoklására felsorakoztatta bizonyítékait: Erdélyben, ahol a birtokmegosztás egészséges volt és a kisbirtok dominált, radikálisabb reformot csináltak, mint Ó-Romániában, az egészségtelen birtokmegosztás tipikus földjén; Erdélyben a magyar kisbirtokokra is, a magyar birtokközösségekre is kiterjesztették a földreformot, de a román kisbirtokokra és a román birtokközösségekre nem alkalmazták a reformot, a magyar paraszt kezéből elvették a birtokot, hogy a román parasztok között osszák szét, a magyar középbirtokosok földjét román kezekre játszották át, elvették a magyar egyházi birtokokat is azzal a kizárólagos célzattal, hogy a százados magyar közoktatási intézmények fentartását lehetetlenné tegyék és a magyar kultúrát aláássák. Gróf Apponyi fentartotta azt a magyar álláspontot, hogy a román agrárreform megsértése a trianoni szerződés 63. §-ának, amely szerint a magyar optánssok birtokaikat megtartják. Még szembeszökőbben sérti ezt a nemzetközi szerződést a román alkotmány 18. §-a, amely kategorikusan kimondta, hogy idegen nem birtokolhat Romániában. Az abszентizmusra alapított birtokfosztás jogilag teljesen tarthatatlan. Mert az abszentizmust retrospektív módon, azaz akkor állapították meg, amidőn már letelt az utólag távollétnak minősített idő. Tarthatatlan azért is, mert azok, akikre ráfogták, hogy abszentisták, a végből távoztak el Erdélyből, hogy teljesítsék az optálásnak azt a törvényes feltételét, hogy ki kell költözniük. A jogi abszurditást nyilvánvalóvá teszi az is, hogy abban az időszakban, amely alatt való távolléthez a román agrárreform a jogfosztást fűzi, Erdély közjogilag és nemzetközi jogilag még Magyarországhoz tartozott, mert az elszakadás jogilag csak a trianoni szerződés hatályba léptekor állott elő, aki tehát a trianoni szerződés hatályba léptét megelőző időben volt távol Erdélytől, annak távollétét jogilag nem lehet Romániától való távollétnak minősíteni. De teljes erkölcsstelenség is a kérdéses abszentizmus konstruálása, mert hiszen a távollevők kénytelenek voltak távol lenni, mert erőszakkal űzték ki őket a román csapatok s visszatérések is erőszakkal akadályoztatott

meg. Bebizonyította végül Apponyi gróf azt is, hogy az optások megfosztása birtokaiktól semmikép sem tekinthető kisajátításnak, mert a kisajátításért méltányos kárpótlás jár, az az eljárás azonban, amidőn az elvett értéknek mindössze egy százalékát térítik meg, semmi egyéb, mint leplezett elkobzás.

Hiábavaló volt azonban gróf Apponyi minden ékesszólása, jogi érvelésének mesteri csoportosítása, — a tanács örvendett, hogy alaki indokok alapján szabadulhat a felelősség alól, és magáévá tette azt az érvelést, amely szerint a brüsszeli delegátus a magyar kormány által dezavualható nem volt, hogy tehát a brüsszeli egység kötelező. És így kimondották határozat gyanánt azt a tartalmatlan frazeológiát, amely a kérdés érdemének minden érintése nélkül a két kormányhoz intézett üres szóbeszédet tartalmazza. Apponyi a határozat kihirdetése után sem ismerte el, hogy a brüsszeli purparlékról felvett jegyzőkönyvből Magyarországra bárminemű jogi kötelezettség háramolhatnék, kijelentette, hogy az ügy elintézetlen maradt és a magyar kormány fentartja magának a jogot, hogy alkalmas időben az ügyre visszatérjen.

Magyarország tehát nemcsak, hogy nem juthatott a maga igazságához, hanem még azt sem tudta elérni, hogy a vitás ügy tárgyilagos bírói fórum, az állandó nemzetközi bíróság elé kerüljön. A tanács egyszerűen eltaktikázta az ügyet. Pedig ebben az ügyben még bizonyos fokig előnyösebb volt a helyzetünk, mint a minő szokott lenni az ügynevezett kisebbségi ügyekben. Mert legalább a magunk szempontjait kifejhettük a tanács előtt, holott a kisebbségi eljárás szerint tárgyalt kisebbségi ügyekben nem képviselhetjük a tőlünk elszakított magyar kisebbségeket.

III.

Áttérek ezek után Apponyinak a lefolyt két év során a *Nemzetek Szövetségének közgyűlésein* kifejtett tevékenysége átnézetes ismertetésére.

Apponyi nagyon tisztelt alakja a Nemzetek Szövetsége közgyűléseinek. Valahányszor felszólal, csupa szem és fül az egész közgyűlési terem, a világ minden tájáról egybe sereglett vezető államférfiak lesik a szót Apponyi ajkairól. Előadásának

lebilincselő hatása, okfejtésének mély járása, szónoklásának emelkedett lendülete soha sem téveszti el hatását. Az eredmény természetesen messze mögötte szokott maradni a hatásnak. Mert Apponyi felszólalásainak java része a magyarsággal szemben elkövetett igazságtalanságok feltárásában és az orvoslás követelésében összegeződik, az az elfogult és egyoldalú politikai fórum pedig, amelynek a Nemzetek Szövetségét, első sorban annak tanácsát ismerjük, amely még ma is a világháború győzteseinek érdekszervezete, sajnos, még most sem bir kellő érzékkel a leigázottak érdekeinek és jogainak felismerésére. Mihelyt azonban Apponyi nem a szenvedő magyarság sérelmeit fejtegeti hanem a nemzetek olyan közös érdekeiről beszél, amelyek nincsenek összefüggésben a mi leigázottságunkkal és lealáztatásunkkal, nemcsak tetszést vált ki Apponyi előadása, hanem konkrét javaslatait is rendszerint elfogadják.

Apponyit minden fellépésében a legnagyobb tapintat jellemzi. Noha szellemének ragyogása, ékesszólásának hatalma, előadásának varázsa minden más szónokot felülmúl, Apponyi ezeket a fényes kincseket azzal a szerénységgel viszi csatába, amely illő egy oly kis nemzethez, aminővé a viszonyok bennünket összezsugorítottak. Szerénysége mellett azonban szakadatlanul magasan lobog nemzeti önérzete, amely tekintetben semmi más nemzetnek fölényét el nem ismeri. Nemzeti önérzetünknek és nemzeti szuverenitásunknak legméltóbb és leghivatottabb képviselője ez a nagy férfiú, akinek a mértékek megítélésében való bámulatos szemmértéke soha nem téved és akinél az önérzet nemes hangja nem kalandoz el soha az oktalan gög avagy a tapintatlan elbizakodottság területére. Elnyomott nemzete jogainak és érdekeinek védelmében rettenthetetlen, de a helyzet kitűnő ismerete alapján mindig gondosan ügyel arra, hogy sértővé ne váljék és szükségtelen ellenszenvet fel ne keltsen. Nem bántani, nem sérteni akarja a velünk szemben állókat, hanem meggyőzni. Senki nála óvatosabban, belátóbban nem tudja érvényesíteni azt a törekvésünket, hogy önérzetünk teljes fenntartása mellett a népek családjában tapintatosan elhelyezkedni tudjunk, hogy igazságainkat is leplezetlenül megismertessük és azok érdekében erőteljes propagandát fejtsünk ki, azonban ne zúdítsuk magunkra szükség nélkül rosszakaróink gyűlöletét, akik

épen azért oly éberek és gyanakvók, mert érzik és tudják, mennyit vétettek ellenünk.

Az 1924. és 1925. évi népszövetségi közgyűlések mindkettejében foglalkozott Apponyi a magyar állam pénzügyi és közgazdasági rekonsztrukciójának kérdésével, hatályosan foglalkozott a mi két nagy életkérdésünkkel: a kisebbségek ügyével és az egyenlékeny lefegyverzéssel, azután nagyon behatóan foglalkozott az illető közgyűlések vezető nagy kérdéseivel, 1924-ben az ú. n. genfi protokollum ügyével, 1925-ben pedig az érvényre nem emelkedett protokollum helyett kívánatos más-nemű elrendezés kérdésével.

Lássuk ezeket a témákat Apponyi beállításában egyenként.

IV.

Apponyi az 1924. évi szeptember hó 24-én tartott közgyűlési nagy beszédében mindenek előtt köszönetet mondott a Nemzetek Szövetségének azért a jóakarató és hatékony felkarolásért, melyben ez Magyarország *pénzügyi talpraállításának* ügyét részesítette. Egyúttal kifejezést adott annak a különös hálának, amelyet Magyarország a brit birodalom kormánya iránt érez, amely ezt az ügyet kezdettől fogva nagylelkűen elősegítette és megmentette attól, hogy a politikai nehézségekben alámerüljön. Köszönettel emlékezett meg Apponyi az olasz kormányról is, mely az angol kormány előzékeny eljárásának asszisztált.

Az 1925. évi szeptember 14-én tartott közgyűlésen újból megemlékezett Apponyi Magyarország pénzügyi rekonstrukciójáról. Elismerte a kiváló érdemeket, amelyeket tanácsaikkal egyesek szereztek, főleg a Nemzetek Szövetsége által kiküldött főbiztos, Smith Jeremiás, aki ellenőrző hivatásának pontos betöltése mellett hazánk őszinte barátjának bizonyult, az igazi elismerés azonban — monda Apponyi — *az adózó magyar népet* illeti meg. Égő hazafiságáról és eltökélt élni akarásáról tett tanúságot a magyar adófizető azzal az odaadó áldozatkészséggel, mellyel a reá rótt roppant súlyos terheket a kitűzött cél elérése érdekében zúgolódás nélkül viseli. Valamint a nagy háború után nemcsak a győztes tábornokoknak, hanem az ismeretlen katonának is szobrot emelnek, úgy illő, hogy Magyar-

ország pénzügyi rekonstrukciója alkalmából legalább szóval megemlékezzünk az ismeretlen magyar adófizető tiszteletre-méltó erőfeszítéséről.

Apponyinak emelkedett szellemű kijelentése nemcsak a népszövetségi közgyűlésen talált méltánylásra, hanem hálás visszhangot keltett szerzte a trianoni hazában.

V.

A *kisebbségi kérdés* taglalását 1924. évi közgyűlési beszédekben azzal vezette be Apponyi, hogy ebben a kérdésben, amely reánk magyarokra annyira égető és bennünket annyira érdekel, nem akar támadólag fellépni és nem akar egyes különleges sérelmekkel előhozakodni. Ez különben is hiábavaló volna, mert hiszen a Nemzetek Szövetségének közgyűlése nem rendelkezik eszközökkel arra, hogy megállapíthassa az előtte felhozott sérelmek valóságát. Merőben elvi határok között akar mozogni és a kérdést abban a keretben kívánja tárgyalni, melybe azt a nemzetközi szerződések helyezték akkor, amidőn a kisebbségi jogok védelmét a Nemzetek Szövetségének tanácsára ruházták.

A nemzeti kisebbségek ügye azon országok belső közjogának kérdése ugyan, amelyekben a kisebbségek laknak, mégis ez az ügy a nemzetközi szerződések által a Nemzetek Szövetsége tanácsának ellenőrzése alá van helyezve. Az a keret, amelyben ez az ellenőrzés, ez a közbelépés érvényesülhet, szorosan körül van határolva az illető nemzetközi szerződések által. Vagyis ez az ellenőrzés csakis annak vizsgálatára terjedhet ki, hogy azok a nemzetközi szerződések, amelyek megállapítják a kisebbségi jogokat és azokat nemzetközi védelem alá helyezik, megvannak-e tartva avagy megsértettek-e? Az ellenőrzés, a beavatkozás joga kizárólag ezekre a nemzetközi szerződésekre alapítható és ezek között a keretek között teljesen összefér az érdekelt államok nemzeti szuverenitásával, mert azon a szabad beleegyezésen nyugszik, amellyel ezek az államok önszántukból hozzájárultak a szerződésekhez. Ezen a határon túl nem terjedhet a beavatkozás, de ezen a határon belül az után nem is lehet ennek a beavatkozásnak bárminemű nyugtalanító jelleget tulajdonítani.

Ami a Nemzetek Szövetségét megillető ellenőrzési jognak a gyakorlatban való érvényesülését illeti, azt a sajnálatos ered-

ményt állapította meg Apponyi, hogy a kisebbségi panaszok szinte mindig meg is maradnak panaszoknak, mert egyáltalában nem jutnak tárgyalás alá. A mai eljárás szerint ugyanis a beérkezett kisebbségi panaszokat a titkárság közli azzal az állammal, amely ellen irányul a panasz, és a panaszlott államnak válaszával azután a kérdés végleg el is van intézve, mert a panasz soha sem kerül a tanács érdemleges elintézése alá. Ennek oka abban rejlik, hogy az érdemleges tárgyalás csak a tanács valamely tagjának kifejezett kívánságára következik be. A tanácsstagok pedig nem élnek ezzel a kívánsággal, ami abban találja magyarázatát, hogy a tanács első sorban politikai testület, amelynek tagjai a kormányok által delegált és utasításokkal ellátott államférfiak, akik tudatában vannak ugyan nemzetközi feladataiknak, mégis első sorban a dolog természeténél fogva azon állam politikai érdekeit tartják szem előtt, amelyet képviselnek. Az a tanácsstag, amelyik valamely kisebbségi panaszt a tanács által tárgyalatni kíván, mintegy a közvádlnak szerepét van hivatva betölteni. Egészen természetes tehát, hogy a tanácsstagok nem igen érzik magukat arra indítva, hogy egy nekik idegen kisebbség érdekében eljárást kezdeményezzenek. Mert ez az eljárás kellemetlen a kérdés által érintett államra, amellyel való jó viszony fenntartására pedig a tanácsstagok súlyt helyeznek. Nagyon érthető tehát a tanácsstagok tartózkodása attól, hogy hazájukat ilyen kényes helyzetbe hozzák.

Viszont a kisebbségekre nemcsak leverőleg, hanem egyszerűen elkeserítőleg hat ez a részvétlenség. A panaszos sokkal könnyebben el tudja viselni az indokolt elutasítást, mint azt, ha panaszát hallgatással mellőzik, ha azzal egyáltalában nem foglalkoznak. Mert ez a nemtörődés azt a hitet gerjeszti, hogy a kisebbségi ügyekben nincs igazságszolgáltatás.

Ha tehát az államok belső békéjére, az államok között való jó viszonyra súlyt helyezünk, akkor a kisebbségi ügyekben való eljárásból ki kell küszöbölnünk azt a méreganyagot, amely a kisebbségeket végkép elkeseríti, vissza kell adnunk a kisebbségeknek az igazságszolgáltatásba vetett hitét és bizalmat kell bennök gerjeszteni abban a tekintetben, hogy sérelmeik orvoslásának megvan a lehetősége. Ennek pedig az volna a módja, ha mentesítenők a tanácsstagokat attól a hálátlan és kellemetlen feladattól, amelynek gyakorlása hazájukat a kisebbségi panasz

által érintett állammal ferde helyzetbe sodorhatja, és e helyett azt állapítanók meg, hogy *a tanács köteles legyen tárgyalás alá venni mindazokat a panaszokat, amelyeket a Nemzetek Szövetségének kötelékébe tartozó bármely állam vagy pedig a nemzeti kisebbségek országos képviselői terjesztenek elő.* Hiszen a Nemzetek Szövetsége paktumának 11. cikke különben is megadja a jogot a Nemzetek Szövetsége minden tagjának arra, hogy felhívja a tanács figyelmét minden oly körülményre, amely azzal fenyeget, hogy megzavarja a békét avagy a nemzetek között való jó egyetértést. Továbbá szükséges volna az is, hogy a kisebbségi szerződés megsejtésére fektetett panaszok esetében *a tanács mindenkor meghallgassa az állandó nemzetközi bíróság jogi véleményét.* Egyébként a magyar kormány kész olyan megegyezésre lépni, hogy a kisebbségi panaszok, kisebbségi vitás kérdések minden esetben az állandó nemzetközi bíróság döntése elé terjesztessenek. Nagy megnyugvás lenne ez a kisebbségekre, amelyek föltétlen bizalommal viseltetnek az állandó nemzetközi bíróság iránt.

Ha ekkép volna rendezve a kisebbségi ügyek intézése, ha a kisebbségek ilyen biztosítékokkal bírnának a tekintetben, hogy sérelmeiket meghallgatná és fölöttük ítélnék az arra rendelt bírói fórum: akkor a világ békéjének és a szomszéd nemzetek jó viszonyának útjából elhárulna a legfőbb akadály.

Életbevágóan fontos ez a kérdés Magyarországra, nemcsak azért, mert a trianoni béke rendelkezései 3,300.000 magyartól fosztottak meg bennünket, de különösen azért, mert az elszakított területeken a magyar kultúra több százados intézményei virulnak, amelyek integráns alkotó részei a magyar nemzet erkölcsi kincseinek. És mivel ezt a kulturális gazdagságot nem szabad elveszitenünk, azért életbevágóan fontos reánk ez a kérdés és azért lényeges feltétele a békének és egyetértésnek Magyarország és szomszédai között az, hogy ez a kérdés kielégítőleg megoldassék vagy legalább is, hogy annak méltányosan való megoldására vonatkozólag biztosítékokat kapjunk.

Ezzel a higgadt és tárgyilagos okfejtéssel mutatott reá Apponyi az 1924. évi közgyűlésen arra az eredménytelenségre, amely a Nemzetek Szövetsége tanácsának, a kisebbségek nemzetközileg kirendelt védőjének ezen a téren való tevékenységét, jobban mondva tevékenytlenségét oly hátrányosan jellemzi.

Ugyanebben az eszmekörben mozgott Apponyi a Nemzetek Szövetségének 1925. évi közgyűlésén is, amelyen a kisebbségi kérdésről való okfejtéseit azzal kezdte, hogy sem egyes kisebbségi sérelmeket nem kíván felhozni, sem senkit megátadni nem akar, nem is lenne ennek semmi haszna, mert ez csak az atmoszféra megmérgezésére vezetne. És szenvedélytől ment elvi magaslatra emelkedve fejtette ki e téren való reform gondolatait. Reá mutatott arra, hogy ha a Nemzetek Szövetségének, nevezetesen pedig a tanácsnak a kisebbségi kérdésben való működése ez ideig nem hozta meg a várt gyümölcsöket, nem járt azzal az eredménnyel, hogy a körülbelül negyvenmilliónyi kisebbséget megnyugtatta volna, annak oka nem a tanácsban ülő kiváló férfiak jóakarátának avagy hivatottságának hiányán múlt, hanem inkább az *eljárás hiányosságában* rejlik.

A tanács előtt való eljárás három szempontból igényel kiegészítést. Nem szóló kitalálása ez, hanem a népszövetségi ligák uniója állapította meg ezeket a szempontokat olyan határozattal, melyet a világ majdnem valamennyi nemzetének képviselői egyhangúlag hoztak meg.

Ezek a szempontok a következők:

Mindenekelőtt azzal kell kiegészíteni a tanács eljárási szabályzatát, hogy az *egyházak* részéről, valamint a *közművelődési és közgazdasági intézmények* részéről jövő kisebbségi panaszok a tanács által szükségkép tárgyalás alá vétessenek. Az ilyen, teljes hitelt érdemlő helyekről származó kérvényeknek minden vizsgálat nélkül való mellőzését a kisebbségek méltán tekintik sérelemnek. Ez a mellőzés akadályul szolgál a kisebbségek lelki megnyugvásának és arról való meggyőződésüknek, hogy ügyüket komolyan veszik, ami pedig csaknem annyira fontos, mint maga az elintézésék igazságossága.

A második javaslat azt célozza, hogy az eljárás minden fázisában a kérvényezők képviselői meghallgattassanak, kifejtéssék indokaikat és válaszolhassanak az ellenvetésekre a *kontradiktórius eljárás* szabályai szerint. Ennek a javaslatnak ellen lehetne vetni azt, hogy a tanácsnak mindenkor szabadságában áll meghallgatni ezeket a kisebbségi képviselőket, amidőn jónak látja, — és el is hisszük, hogy a tanács meg is teszi ezt önszántából, valamikor csak szükségét látja. Azonban ez csak diszkrecionárius joga a tanácsnak. Már pedig az ilyen

diszkrecionárius jogkörrel szemben bizalom csak azok részéről várható, akik ismerik azokat a személyeket, akik ilyen jogokkal bírnak, az érdekeltek nagy tömegeinek bizalmát azonban csak olyan jogi szabályozás biztosíthatja, amely fix módon körülírja a jogokat és azoknak határait.

A harmadik javaslat oda irányul, hogy valahányszor valamelyik fél kérelme kapcsán jogi kérdés merül fel, kötelező legyen *az állandó nemzetközi bíróság jogi véleményének* kikérése. Nem a tanácsban helyt foglaló kiváló férfiak ellen irányuló bizalmatlanságon alapul ez az indítvány, hanem egyszerűen az egész világ által elismert azon elvet kívánja érvényre juttatni, hogy a jogi kérdések eldöntésére nem politikai testületek vannak hivatva, hanem a bíróságok, amelyeknek rendeltetése az, hogy vitás kérdésekben megmutassák a jog útját.

Végzetes hiba lenne a kisebbségek ügyeivel való törődést azok ellen az államok ellen irányuló ellenséges cselekmény gyanánt felfogni, amelyek jelentékeny kisebbségekkel bírnak. Mert hiszen ezen államok belső konzolidációjának, a békének és a köznyugalomnak egyaránt érdeke az, hogy a kisebbségek ne csak hozzá juthassanak jogaikhoz, hanem hogy tudatában is legyenek annak, hogy vitás esetekben ezek a kérdések nem politikai, hanem jogi szempontok szerint fognak elbíráltatni.

Imígy Apponyi.

VI.

Amidőn tárgyilag ezekben igyekeztem ismertetni Apponyinak a népszövetségi közgyűléseken a kisebbségi kérdésben tett nyilatkozatait, érzem, hogy számot kell adnom arról az *eredményről* is, mellyel Apponyi okfejtései jártak. Apponyi 1925. évi szept. 14. napján tartott közgyűlési beszédében előadott azokkal az észrevételekkel, melyek szerint Apponyi kívánatosnak jelezte, hogy a Nemzetek Szövetsége tanácsának kisebbségi ügyekben követett eljárása módosíttassék, a közgyűlés erre illetékes albizottsága — a VI. számú albizottság — a maga tanácskozásai során foglalkozott ugyan, azonban nem érezte magát indíttatva arra, hogy a közgyűlésnek reformjavaslatokat tegyen, hanem egyszerűen azzal a javaslattal járult a szeptember 22-iki közgyűlési ülés elé, hogy a közgyűlés a tanácsnak a lefolyt

évi működéséről szóló jelentését, és ebben azt a részt is, mely a tanácsnak kisebbségi ügyekben való eljárására vonatkozik, vegye jóváhagyó tudomásul. Apponyi erre a közgyűlésen oly értelmű kijelentést tett, hogy Magyarország nem nyughatik meg a tanács eddigi eljárási módjában, ő tehát nem adhatja hozzájárulását a tudomásul vételhez. Erre Hymans belga delegátus és tanácstag azt a fölvilágosító nyilatkozatot tette, hogy az albizottság a maga tanácskozásairól felvett jegyzőkönyvet megküldötte a tanácsnak, tehát ezen jegyzőkönyv kapcsán a tanács maga is fog foglalkozni Apponyi szuggesztióival és azokat beható mérlegelés tárgyává fogja tenni, mert a tanács is arra törekszik, hogy lehetőleg javítson a kisebbségi eljáráson, amely annyira fontos és annyira kényes. Hymans ezen felvilágosítása után a közgyűlés elfogadta az albizottsági javaslatot és így napirendre tért Apponyi kezdeményezése fölött.

Hymans kijelentéseinek megfelelőleg azóta tényleg foglalkozott a tanács az Apponyi-féle suggestiókkal.

Az eredmény azonban — sajnos — negatív. A tanács — amint várható volt — elzárkózott Apponyi fényes okfejtései elől a mögé az alaki természetű kifogás mögé, hogy az Apponyi által kontemplált reformok csak a kisebbségi szerződések módosítása alapján volnának megvalósíthatók, ami pedig ez idő szerint lehetetlen. Minthogy kisebbségi ügyekben a kisebbségi nemzetközi szerződések jelölték meg fórum gyanánt a tanácsot, az első javaslatra nézve van némi súlya ennek az ellenvetésnek. Azonban egyáltalában nem lehet elfogadni a másik két javaslatra vonatkozólag, mert ezek semmikép sem állnak a kisebbségi szerződések bármely pontjával is ellentétben, és ezeket a tanács belső ügyrendjének módosításával bármikor életbe lehetne léptetni. Fájdalom, még mindig nem mutatkozik semmi hajlandóság arra, hogy a tanács ily kötelező szabályok megállapításával korlátozza a szabad kéz azon politikáját, melyet eddig a kisebbségi ügyek tárgyalásánál követett és amely, éppen azért, mert politika, éppen ellenkezője annak, amit jogi biztosítékul lehetne elfogadni.

Szóval, a kisebbségi kérdés nem tud nyugvópontra jutni. A helyzet alaphibája éppen abban áll, hogy a tanácsot tették a kisebbségi kérdések döntő fórumává, amely testületnek tagjai a bírói szellemtől, a jog megállapítást kereső lelki diszpozíció

tói távol állanak azért, mert politikai érdekeket képviselnek és ezeknek a politikai érdekeknek döntő erejű hatásától szabadulni nem tudnak.

S mégsem szabad kétségbe esnünk és nem szabad abban hagyni a fáradozást, hogy a kérdésnek állandóan napirenden tartása, fontosságának ismételt hangsúlyozása, a jogi szempontok folytonos földerítése által a Nemzetek Szövetségére hatást gyakorolni igyekezzünk. Segítségünkre lesz törekvéseinkben a kisebbségek sorában évről-évre növekedő mértékben mutatkozó elkeseredés is, amely elvégre is az ügynek politikai szempontból való komolyabb mérlegelésére fogja kényszeríteni azokat is, akiket a jogi szempontok hidegen hagynak. Lehetetlen, hogy végtére át ne lássák azok is, akik a szerencsétlen trianoni és versaillesi békeművek szerzői, hogy a kisebbségi kérdések mostoha kezelése végső elfajulásában az európai békének megbomlását idézheti elő.

VII.

Valamint a kisebbségek védelme ügyében, úgy az egyenlő lényen lefegyverzés kérdésében is ismételten hallatta súlyos szavát Apponyi a Nemzetek Szövetsége közgyűlésein.

Apponyi, magyar nézőpontból tárgyalva az *egyenlő és arányos lefegyverzés* ügyét, ismételten reá mutatott arra, hogy mi magyarok azok közé tartozunk, akikre a békeszerződések majdnem elviselhetetlen áldozatokat és szenvedéseket hárítanak. És, hogyha mégis elismertük ezeket a reánk súlyosan nehezedő békeszerződéseket és jogilag azok alapjára helyezkedtünk, akkor legalább is annyit megkövetelhetünk, hogy ezeket a békeszerződéseket igazságosan és minden oldalra egyforma mértékkel alkalmazzák, nevezetesen, hogy az az igen kevés határozomány, mely nem kedvezőtlen reánk, ugyanolyan lojalitással hajtassék végre, mint az az igen számos intézkedés, amely súlyos terheket rak roskadozó vállainkra. Vonatkozik ez az észrevétel különösen a lefegyverzés kérdésére.

A trianoni békeszerződés szerint ugyanis: a végből, hogy az összes nemzetek fegyverkezésének általános korlátozása *előkészíthető legyen*, Magyarország kötelezettséget vállalt a szerződésben meghatározott katonai, hadihajózási és léghajózási

rendelkezések szigorú megtartására. A lefegyverkezésre tehát mi azzal az ígérettel köteleztettünk a trianoni szerződés által, hogy a fegyverkezések *általános* korlátozása meg fog történni. Hogyha tehát kötelesek vagyunk is alkalmazkodni mindazokhoz a katonai, hadihajózási és léghajózási rendelkezésekhez, melyeket a trianoni szerződés előír, viszont jogunk van követelni, hogy a nekünk tett ígéret megtartassék és hogy a mi lefegyverzetésünk a tett ígéret szerint csak első lépés legyen az általános lefegyverzés felé.

Az ígéretből mindeztideig semmi sincs megvalósítva. Joggal kérdehetjük tehát: elviselhető-e a mi helyzetünk, akik teljesen le vagyunk fegyverezve, amíg mindazok, akik bennünket környékeznek, állig fegyverben vannak?

A paktum 8. cikke is akkép rendelkezik, hogy a nemzetek fegyverkezését csökkenteni kell addig a legalacsonyabb fokig, amely a nemzetek biztonságával összeegyeztethető. A mi lefegyverzetésünk ezen a határon is túlmege, mert a trianoni szerződés 104. cikke szerint a magyar hadsereget kizárólag a rendnek Magyarország területén való fentartására és határrendőr szolgálatra szabad alkalmazni. Az a lefegyverzés tehát, amelyet nálunk keresztül vittek, annyira megy, hogy még a nemzeti védelmet is lehetlenné teszi. Nemcsak a katonák csekély számánál fogva, hanem annál fogva is, mert ez a hadsereg meg van fosztva minden normális eszköztől, mellyel esetleges támadás ellen hatályosan védekezhetnék. Így például a katonai ellenőrző-bizottság nemcsak azt tiltotta meg, hogy mérges gázokat gyártunk — ilyen intencionk nincs is, — hanem megtiltotta azt is, hogy előállíthassunk a mérges gázok ellen védekező szereket. Annak tehát ki vagyunk téve, hogy mérges gázokkal árásson el bennünket a támadó, de nincs módunkban védekezni ez ellen a gyilkos támadási mód ellen.

Ebbe a teljesen védtelen helyzetbe beletörödni lehetetlen. Ellenkezik ez az állapot a paktum 8. cikkének rendelkezésével is, amely nem tesz és nem is tehet különböztetést nemzet és nemzet között, hanem valamennyire egyformán kimondja a fegyverkezés korlátozását is, de azt is, hogy ennek határa van a nemzeti biztonságban. A mi lefegyverzettségünk messze alul megy ezen a határon. Tehát ezt a módját a lefegyverzettségnek csak átmenetinek, csak ideiglenesnek lehet tekintenünk, amint-

hogy a trianoni szerződés V. részének bevezetése szerint is a mi előzetes lefegyverzésünknek csak az a célja, hogy a nemzetek fegyverkezésének általános korlátozása előkészíthető legyen.

Ez a kérdés állása jogi szempontból.

S hogyan áll a kérdés politikai megvilágításban?

Hát elérheti-e a Nemzetek Szövetsége azt a célját, hogy az emberiséget testvériségben, erkölcsi egységben összeolvassza, mindaddig, amíg egyes nemzeteket kivételesen mostoha bánásmódnak vetnek alá? Amíg kétféle joggal, kétféle erkölcsi és érzelmi mértékkel mérnek, s így a nemzeteket szétválasztják egymástól a helyett, hogy összehoznák?

Az igazság és a jogosság ilyen megvilágításában állította be Apponyi a Nemzetek Szövetségének közgyűlése előtt a mi anticipált brutális lefegyverzésünk kérdését, és követelte erélylél, hogy a fegyverkezések korlátozása a paktum szellemében egyenlően, igazságosan és arányosan minden államra kiterjesszessék. E tekintetben való fáradozása nem is maradt meddő, mert az 1925. évi közgyűlés elfogadta Apponyinak azt a nevezetes indítványát, hogy a leszerelési konferencia előkészítéséhez azonnal hozzá kell fogni, tekintet nélkül a biztonsági szerződések megkötésének előzetes kérdésére, Apponyi ezen javaslatának részletes taglalására alantabb terjeszkedem ki.

VIII.

A Nemzetek Szövetségének úgy 1924., mint 1925. évi közgyűlését *a lefegyverzés* kérdése dominálta, nem ugyan közvetlenül, hanem abban az értelemben, hogy a fegyverkezések általános korlátozásának előfeltételeit kell megteremteni. Az erre irányuló törekvés eredménye az a munkálat, amelyet az 1924. évi közgyűlés megalkotott és amelyet a világtörténelem *a genfi jegyzőkönyv* néven fog ismerni. Ennek az u. n. genfi jegyzőkönyvnek előhírmöke volt a londoni konferencia.

Londonban nemcsak az történt, hogy azon kérdésben, amely Európa gazdasági renaissance-át akadályozta, a németországi reparáció kérdésében, megoldást találtak, legalább is a megoldás munkáját megkezdették, hanem történt több is. A háború

titán először itt történt, hogy a legyőzöttet a győzővel egyformának tekintették, győzöt és legyőzöttet egyenlő elbánásban részesítettek. Ez volt tehát az első lépés a tulajdonképeni pacifikáció felé. És történt még az, hogy három nagyhatalom — közöttük az egyik Németország, úgynevezett ellenséges nagyhatalom — a kötelező arbitráció elvét a világ legnehezebb kérdésében, Franciaország és Németország egymáshoz való viszonyának és a reparációknak kérdésében, diadalra vitte. A londoni konferencia sikeres kezdeményezése új világot gyűjtött a gondolkodók agyában. Ha ebben a legnehezebb kérdésben diadalmaskodhatott a kötelező arbitrázs eszméje, lehet-e még olyan áthághatatlan akadályt képzelni, amely útját állja annak, hogy ez a klauzula más viszonylatokban is érvényre jusson?

Miután Londonban a képzelhető legnehezebb viszonylatban érvényre juttatták a kötelező nemzetközi bíraskodás elvét: Európa két legnagyobb hatalmasságának miniszterelnökei, *Mac Donald* és *Herriot*, személyesen ellátogattak a Nemzetek Szövetségének 1924. évi közgyűlésére, hogy tanúságot tegyenek arra irányuló akaraturkról, hogy a kötelező nemzetközi bíraskodás az emberiség általános törvénykönyvébe becikkelyeztessék. Egyúttal a fegyverkezések általános korlátozásának erkölcsi, jobban mondva becsületbeli köteletségét is proklamálták, proklamálva egyúttal annak előfeltétele gyanánt a biztonságot is, mert a biztonság garanciája nélkül nem lehet leszerelni. Kötelező nemzetközi bíraskodás, biztonság, a fegyverkezés korlátozása (*arbitrage, sécurité, réduction des armements*): ezek a jelszavak jelentik a végleges béke elérésének az útját. Ezek a jelszavak dominálták a Nemzetek Szövetségének 1924. évi közgyűlését. Ezekon a jelszavakon épül fel a genfi jegyzőkönyv.

Hogy mi Magyarország álláspontja ebben a helyzetben, azt Apponyi fejtette ki Genfben. Gyönyörű okfejtése szerint: amint Magyarország kibontakozott a háborúnak, a forradalmaknak és a reá erőszakolt békének szörnyűséges kríziseiből, két út között kellett választania. Az egyik, hogy kívül maradjon a dolgok új rendjén és azzal szemben a sértődöttnek megalkuvástalanul ellentétes álláspontjára helyezkedjék, a másik az, hogy utógondolat nélkül belevesse magát az események forgatagába és à testvériségnek és az egyetemes megértésnek útjait keresse.

A nemzeti eszmének meggyőződéses követői vagyunk és maradunk. De az a felfogásunk, hogy nincs olyan nemzeti ideálunk, amely nem volna összeegyeztethető az emberiség nagy érdekeivel, nagy előhaladásával, nagy eszméivel, nagy reményeivel, nagy lehetőségeivel. Ezért akarunk őszintén, loyálisan és lehetőleg hatályosan részt venni a Nemzetek Szövetségének abban a nagy munkájában, amely arra törekszik, hogy összeegyeztessen eltérő érzelmeket, tiszteletre méltó eltérő érdekeket.

Ezen meggyőződés alapján, ilyen mentalitás mellett nyújtott Apponyi őszintén segédkezett a genfi jegyzőkönyv megalkotásához és működött közre annak kimunkálásában. Apponyi is kivette tehát a maga részét abból a nagy enthusiasmusból, amely a Nemzetek Szövetségének 1924. évi közgyűlésén a genfi jegyzőkönyv egyhangú elfogadásában nyilvánult meg.

Sőt a protokollum előkészítésével foglalkozó egyik bizottságnak, az I. számú bizottságnak, is tagja volt gróf Apponyi Albert és igen élénk részt vett ennek munkálataiban. Így például a választott bíraskodásról készült jelentés tárgyalásakor Apponyi élénk argumentumokkal kifogásolta a választott bíraskodás meghatározására vonatkozó szöveget, nevezetesen pedig annak azon kitételeit, melyek akkép magyarázhatók, hogy a választott bíraskodásnak a békére való politikai törekvés mellett csak másodrendben alkotja feladatát a jog és az igazság érvényesítése. Apponyi azért találta veszedelmeseknek az általa kifogásolt meghatározásokat, mert azok mellett előfordulhatna, hogy a választott bíró feladatának képzelhetné, hogy még nyomást is gyakoroljon a gyöngébb államra, csakhogy a béke veszélyeztetve ne legyen, ha mindjárt ez a gyöngébb államra az igazságtalanság eltűrésével járna is. Apponyi argumentumainak hatása alatt a bizottság újabb szövegezést állapított meg, amely praegnánsan juttatja kifejezésre, hogy a választott bíraskodásnak a jog és igazság érvényesítése és a békére való törekvés egyenerejű feladatai, tehát hogy az egyeztetés politikai törekvésének nem eshetik áldozatul az igazság.

A genfi jegyzőkönyvet a közgyűlés többi tagjaival együtt Apponyi is magáévá tette és ezzel egyúttal magára vállalta azt az erkölcsi kötelezettséget, hogy minden lehető el fog követni a végből, hogy a protokollumot hazájával is elfogadtassa.

E végből már meg is tette a magyar kormánynál a kezdeményező lépéseket, amidőn az angol birodalmi kormányban beállott változás hirtelen megváltoztatta a helyzetet. Az új angol kormány nem tette magáévá a genfi jegyzőkönyvet. Amidőn így a protokollum tekintetében, a francia és az angol kormányok ellentétes álláspontra helyezkedtek és ekképen megszakadt az az egységes felfogás, amely 1924-ben Genfben a Nemzetek Szövetségének közgyűlésén megnyilvánult, Magyarország a maga szerény helyzetében nem érezhette magát hivatottnak arra, hogy egyik vagy másik oldalra csatlakozzék.

A protokollum nem kapta meg a szükséges többséget, tehát hatályba nem léphetett.

A genfi protokollum főgondolata volt: a támadó háborúnak nemzetközi bűncselekmény gyanánt való megbélyegzése. Célja volt: a támadó meghatározására, valamint a gazdasági és fegyveres szankciók megállapítására irányuló eljárások tökéletesbben való körülírása, mint aminőt a paktum tartalmaz. A genfi protokollum valóra válása a Nemzetek Szövetségét valószínűsíti felsőbbrendű állammá tette volna, eddig ismeretlen hatáskörrel felruházott hatalmi szervezetté fokozta volna fel. De a protokollum idő közben történt elejtése sem érintette a Nemzetek Szövetségének eddigi hatalmát és tekintélyét, sőt ellenkezőleg lassankint kivilágosodik a Nemzetek Szövetségének igazi funkciója, t. i. hogy az a népek politikai clearing-háza és a világ erkölcsi szószéke. Kitént éppen a legutóbbi eseményekből (görög-bolgár viszály), hogy ez a szervezet fegyveres hatalom nélkül is, kizárólag a népek és kormányok erkölcsi megegyezése alapján gyors és hatályos szolgálatokat tud tenni a békepolitikának.

Noha tehát az események egyelőre félretolták a genfi jegyzőkönyvet, mindazonáltal, sőt éppen ennek következtében a Nemzetek Szövetségének 1925. évi közgyűlését is az a kérdés dominálta, hogy milyen módon lehet a nemzetek közötti nézeteltéréseket békés úton elintézni. *Chamberlain* kifejtette a közgyűlésen, hogy miért nem járult hozzá Nagy-Britannia a protokollumhoz, viszont *Paul Boncour*t fejtette ki egész szélességében a francia álláspontot. Amint Apponyi beszédében találóan jellemezte, a brit és a latin szellem tipikus kifejezője ez a két politikus.

Az angol külügyminiszter kifejtette, hogy nem kell kiindulni általános elvekből — aminő az a szabályozás, melyet a protokollum tartalmaz, — nem kell előre megállapítani mindenkire kötelező szabályokat, amelyek nem alkalmasak egyformán minden államra, hanem a gyakorlati élet alapjára helyezkedve, *részleges megegyezésekben* kell szabályozni a fennforgó kérdéseket, tudniillik a nemzetközi kötelező bíráskodás és a biztonság kérdéseit. Ezek a részleges szabályozások könnyebben alkalmazkodhatnak a konkrét viszonyokhoz, és ezek a részleges szabályozások együttvéve sokkal több biztosítékot nyújtanak, mint az általános szabályozás, amely egyetemes elvek alapjára van helyezve s nem veheti figyelembe a speciális viszonyokat. A francia szónok viszont azt fejtette ki, hogy a szintetikus angol szellemnek megfelelő részleges szabályozások igazi értékkel csak a magok összességében, együttesen bírnak, amikor is átölelik az egész világot és összességükben adják ki tulajdonképpen azt, amit a protokollum tartalmaz. Ezek a részleges szabályozások tehát tulajdonképpen oda jutnak, és az is a hivatásuk, hogy odajussanak, amit a protokollum jelent, csak-hogy kerülő úton érik el ezt, amit a protokollum volna hivatva megvalósítani. Apponyi, ebben a kérdésben, hazánk speciális szempontjából a francia felfogásnak adott előnyt és — szinte játszi szeszélye a sorsnak — ebben az egy esetben Benes felfogásával egyező nézetnek adott kifejezést. Benes a parciális megegyezések rendszerében azt kifogásolta, hogy ezen az úton nagyon lassan lehet elérni ahhoz a célhoz, amelyet a protokollum azonnal megvalósítana. Apponyi annak a továbbmenő aggályának adott kifejezést, hogy nemcsak lassan, de talán egyáltalában nem lehet a parciális egyezmények útján elérni a végcél, t. i. az általános lefegyverkezést. Mert a regionalis megegyezéseknek, a regionális szabályozásoknak Középeurópában — beleértve főleg minket és szomszédainkat — még olyan lélektani akadályai vannak, hogy kérdéses, egyáltalában lehetséges-e ilyen megegyezéseket létrehozni, míg egyetemes, általános rendezés sokkal könnyebben volna keresztülvihető, mert annak keretében nem éleződik ki az az antagonizmus, mely főleg Középeurópában egyes nemzetek között ma is fenáll és mint fenálló, akadálya a speciális, a regionális megegyezéseknek. Apponyi azt a félelmét nyilvánította, hogy ha az általános lefegy-

vérzés keresztülvitelének előzetes kérdéseit — a nemzetközi kötelező bíraskodás és a kölcsönös biztosítás kérdéseit — a regionális megegyezések szabályozására bízunk, maga a lefegyverzés könnyen ad graecas calendas halasztódik, vagy legalább is ezt az egyetemes benyomást keltheti a megoldások vontatott, elhúzódo tárgyalása. Épen ennek elkerülése érdekében, ha már a genfi jegyzőkönyv elfogadása egyelőre lekerült is a napirendről, Apponyi olyan konkrét javaslatot terjesztett az 1925. évi közgyűlés elé, amelynek célja az, hogy a fő kérdés elhomályosítását, hogy ne mondjam elposványosítását megakadályozza. A genfi jegyzőkönyv — fejtette ki Apponyi — nemcsak a paktum hézagainak kipótlását, áthidalását, nemcsak a paktum tökéletesítését jelenti, hanem nagyszerű jelentősége főleg abban áll, amiben különbözik a paktumtól. A paktum ugyanis bizonyos határok között elismeri a háború jogos voltát. Megállapít bizonyos határidőket, melyek alkalmasak arra, hogy lecsillapítsuk, szelídítsük a szenvedélyeket, hogy tanácsokat lehessen beszerezni, amelyek az érdekelteket jobb elhatározásra vezethetik, de hogyha ezek a határidők lejártak, vagy pedig, ha a felek nem fogadják el az arbitrázst, akkor a paktum szerint meg van engedve, törvényszerűnek van elismerve a háború. Ezzel szemben a protokollumnak imponáló, nagyságában szédítő intenciója az, hogy a háborút egyszersmindenkorra elnyomja, mert a protokollum a támadó háborút soha meg nem engedi, soha jogosnak ei nem ismeri, s az a védelmi háború is, amelyet megenged, amelyet jogosultnak elismer, csupán csak a nemzetközi jognak csendőri beavatkozása, nem pedig fegyveres közbelépése annak, aki maga akar a maga ügyében igazságot teremteni. Addig, amíg a nyugat vezető két nagy nemzete egyetértő felfogást vallott a protokollum felől, könnyű volt Magyarország helyzete is ebben a kérdésben. De nehézzé vált, mihelyt a francia és az angol felfogás szembe került egymással. Egyik felfogással sem akarunk ellentétbe kerülni, mert mind a kettőt egyformán tiszteljük. Alkotmányunk fejlődése csodálatos hasonlatosságot tüntet fel az angol alkotmány fejlődéséhez, bár attól teljesen független. Speciális törvényeken és praecedenseken épült fel a mi alkotmányunk is, mint az angol alkotmány, mindkettő akkép fejlődött, hogy a már meglévő elveket és szabadságokat foglalták törvénybe, amikor azok megsértettek. Egyiknek sincs

egységes alkotmány dokumentuma. Mind a kettő szerves fejlődés eredménye, és valamint Anglia alkotmány fejlődését kétszázötven év óta forradalmi mozgalom meg nem zavarta, úgy a mi ezer éves alkotmányunk folytonosságát is csak azok az incidensek szakítják meg, amidőn félre magyarázott jogaink védelmére fegyvert voltunk kénytelenek ragadni, azonban olyan forradalmat hiába keresünk a magyar történelemben, amelynek célja lett volna szakítani a múlttal, hogy a jövőt tisztán racionális alapokon építsük fel. A brit birodalom alkotmány fejlődése és mentalitása impozáns nagyságban ugyanazt a látványt nyújtja a világnak, amely kicsiben nálunk pereg le. Innen ösztön-szerű rokonszenvünk az angolok iránt.

Viszont Franciaországban minden szabadságnak, minden emberi haladásnak dicsőséges előharcosát tiszteljük.

Nem lehet tehát hivatásunk, hogy a két nagy nemzet kontroverz felfogásának valamelyikéhez mereven hozzásegődjünk. Amire azonban minden körülmények között élesen kell ügyelnünk, az az, hogy holt pontra ne jusson az általános lefegyverzés nagy kérdése. Ennek horderejét mi érezzük legjobban, mi, a helyi lefegyverzetek, az egyoldalúan lefegyverzetek. Reánk az általános lefegyverzés mostani tűrhetetlen, mindennapi megaláztatásokkal teljes helyzetünkől való kiszabadulásnak jelentőségével bír. A mi szempontunkból nem kell a biztonságnak megelőznie a lefegyverzést, hanem az általános lefegyverzés az, ami nekünk a biztonságot meg fogja adni, mert mi a biztonság minden eszközének hiányában vagyunk, amíg körülöttünk minden fegyverben áll. Minden esetre kell tehát valami előrelépésnek történnie a lefegyverzés felé való haladás kérdésében. Nem szabad olyan közvéleménynek meggyökereznie, hogy a Nemzetek Szövetsége csak frázisokkal dolgozik, de semmi gyakorlati lépést nem tesz az általános lefegyverzés tekintetében. Minthogy pedig az általános lefegyverzést keresztül vinni addig lehetetlen, amíg a biztonság kérdése megoldva nincs, ez pedig időt igényel, s minthogy ezen kérdés megoldása előtt nincs célja a lefegyverzési konferencia összeülésének, legalább is annyit elengedhetetlenül meg kell tenni, hogy *azonnal fogjunk hozzá a lefegyverzés terveinek tanulmányozásához és a lefegyverzési konferencia előkészítő munkálataihoz*, úgy hogy akkor, amidőn a biztonsági kérdés meg lesz oldva,

nyomban összeülhessen a lefegyverzési konferencia. Ha az ilyen előkészítés tekintetében már ezúttal nem tétetnék intézkedés, hanem csak annyi menne határozatba, hogy — amint Quinones párisi spanyol nagykövet javasolta — a lefegyverzési konferencia előkészítéseihez hozzá kell fogni, mihelyt a biztonsági kérdés megoldást nyert, — akkor egyfelől a világ csaldottan venné tudomásul, hogy nem történt komoly lépés a lefegyverzés érdekében, másfelől a lefegyverzés kérdése tényleg jelentékeny eltolódást szenvedne, mert hiszen a biztonság kérdésének megoldása utánra halaszthatnék a hosszú előkészítésnek még legelső, legkezdetlegesebb lépése is. Ellenben egy olyan határozatban, amely kategorikusan kimondja, hogy azonnal meg kell indítani az előkészítő lépéseket, az európai közvélemény biztosítékát fogja látni annak, hogy a Nemzetek Szövetsége komolyan akarja a lefegyverzést és ennek érdekében reális lépéseket tesz.

Igaza van az angol külügyminiszternek, amidőn azt mondja, hogy a materiális lefegyverzésnek csak akkor lesz hatálya, ha az erkölcsi lefegyverzéshez kapcsolódhatik hozzá. A fő cél tehát tulaj donkép az erkölcsi lefegyverzés, a lelkek lefegyverzése. Ezt pedig csak akkor érhetjük el, ha az igazság alapjára építhetjük az állandó békét. Olyan béke nem lehet állandó, amelynek az igazságtalanság eltérése az alapépítménye. Éppen ebben van a mostani helyzet nagy veszedelme. Mert mindannyian megegyezünk ugyan abban, hogy az igazság uralmát kívánjuk az erőszak uralma helyébe tenni és ez által akarjuk megteremteni az állandó békét, abban a tekintetben azonban mélységes eltérés van Európa egyes országai között, hogy tulaj donképen *mi* az igazság? Ezt a szakadékot át kell hidalni. De sem parancsszóval, sem egyszerű prédikálással ezt az áthidalást nem lehet megteremteni. Hogy ez az áthidalás létrejöjjön, arra idő kell. Idő, mely arra szolgál, hogy ez a meg nem értés eltűnjék vagy legalább is lecsökkenjen. Erre való a protokollum. Ezért fogadtam azt el — úgymond Apponyi — noha nem lelkesedem érte. De éppen mert meggyőződésem, hogy a fennálló jogon változtatni kell, éppen azért tartottam óhajtandónak a protokollum érvényre emelkedését, mert az ingadozó és fenyegetett dolgok a legtartósabbak és valamely épületen módosításokat eszközölni csak akkor lehet, ha annak alapjai szolidak.

A lelki lefegyverzéshez, az állandó béke eléréséhez szükséges az is, hogy előidézõ okaik megszüntetésével eltüntessük azokat a másodlagos jelenségeket, amelyek folyton izgatják a lelkeket. Ezért nagy fontosságú a kisebbségi kérdés méltányos kezelése, és nagyfontosságú az, hogy megszűnjék az egyoldalú lefegyverzés, ami nagy akadálya a lelkek megbékélésének, mert mélyen megalázó azokra a nemzetekre, amelyeket érint, egyenesen elviselhetetlen ezek önérzetére. Lehetetlen tehát eltérõ jogi mértékkel mérni a különbözõ nemzetekre. Amíg ez tart, addig voltaképen nincs béke, csak fegyverszünet. Nekünk pedig békére van szükségünk, olyan békére, amelyhez minden oldalról õszintén, meggyõzõdéssel, állhatatosan ragaszkodnak.

Támaszkodjunk tehát az erkölcsi erõk jótékony befolyására. Elsõ sorban az igazságérzetre. Az igazságérzet kielégítésére törekedjék a Nemzetek Szövetsége, ezzel biztosítja a lelkek lefegyverzését és az állandó békét.

Apponyinak az általános lefegyverzés elõkészítõ lépésének azonnal való megkezdése érdekében tett impozáns nyilatkozatai mély hatást gyakoroltak a Nemzetek Szövetségének közgyûlésére, és e részben tett javaslatát egyhangúlag el is fogadták. Apponyi nyílt, erélyes és meggyõzõ fellépésének köszönhetõ tehát, hogy a Nemzetek Szövetségének 1925. évi közgyûlése nem csupán azzal a sovány eredménnyel végzõdött, hogy a biztosság kérdése fog tovább tárgyalatni, hanem megadatott az utasítás, hogy a biztonsági kérdés tárgyalásától és elõhaladásától függetlenül azonnal hozzá kell fogni a lefegyverzés terveinek tanulmányozásához és a lefegyverzési konferencia elõkészítõ munkálataihoz. Nagy eredmény ez, mert szakítást jelent a halogatás eddigi politikájával.

IX.

Nem lenne teljes a kép, amelyet Apponyinak a Nemzetek Szövetségében eddig kifejtett mûködésérõl vázoltam, hogy ha — ugyancsak Apponyi nyilatkozatai alapján — nem kísérelném meg mintegy elõre vetíteni azt, hogy a locarnói konferencia tovább fejlesztésének ügyében, nevezetesen annak Magyarországra való következményei tekintetében hogyan fog Apponyi

logikai következetességgel tovább építeni azokon az alapokon^ melyeket a Nemzetek Szövetsége közgyűlésein eddig tartott nagy beszédeiben lefektetett.

Locarno a jelek szerint a nyugateurópai helyzetre megkönyvedést hozott. A genfi protokollum általános biztonsági szerződést kívánt volna létrehozni, mint a lefegyverzés előfeltételét. A helyébe lépett új politika locarnói mintára egész seregét óhajtaná létesítem a részleges biztonsági szerződéseknek, amelyekből mint mozaikokból áll elő az általános biztonság. Ma gyarországnak lehetetlen a maga szempontjából ezt a politikát követni. Magyarország elviselheti a trianoni szerződés rendelkezéseit mindazon ideig, amíg a paktum 19. cikkéhez képest a jobb belátás a revízió útjára nem visz; az azonban lehetetlen, hogy becsületbeli kötelezettséget vállaljunk a tekintetben, hogy barbár szétdaraboltatásunk művét még külön garantáljuk. Mi tehát ilyen részleges szerződéssel nem garantálhatjuk a mai természetellenes határokat szomszédainknak, nem erősíthetjük meg önkéntes ünnepélyes garanciával ezeket a határokat, amint azt Németország tette Elzász-Lotharingiát illetőleg. De nincs is semmi szükség arra, hogy a nyugalom és a béke biztosítása érdekében Európának ebben a részében Locarno utánzását képező specialis biztosítási szerződés létrejöjjön. Ugyanis fenyegető hatalmi túlsúly ezen a vidéken csakis Magyarország hátrányára állhat elő, viszont Magyarország megelégszik azzal, ha a jogegyenlőség helyreáll minden tekintetben, nevezetesen katonai tekintetben is. Külön biztonsági egyezményre tehát ezen a vidéken nincs szükség, és így *a locarnói egyezményvel máris elég van téve annak a követelménynek, hogy a biztonság előzze meg a lefegyverzést.* Miután a biztonság már megvan, semmi további akadálya nem lehet annak, hogy bekövetkezzen a paktum 8. cikkében követelt általános lefegyverzés és ezzel megszűnjék az a nyugtalanító mozzanat, amelyet egyes országok nemzetközi helyzetében való túrheterlen egyenlőtlenség felidéz. Nálunk tehát semmi szükség a locarnói egyezmény formáinak a mi viszonyainkra való kiterjesztésére. Ellenben igenis szükséges a *locarnói egyezmény szellemének* kiterjesztése, az ellentétek szelidítése az által, hogy a tőlünk elszakított magyar kisebbségek vigasztalan, szerződésellenes elbánásban részesítése abban maradjon.

Így látja Apponyi hazánk helyzetét a locarnoi egyezményre való vonatkozásban. És ezek szerint az elvek szerint fogja tovább folytatni azt az üdvös működését, amelyet hazánk javára évek óta kifejt a Nemzetek Szövetségének tanácskozásain.

A magyar nemzet pedig reménységgel tele lesi nagy fiának a Nemzetek Szövetsége ülésében kifejtett tevékenységét, mert jól tudja, hogy ha van egyáltalában élő ember, aki elszigetelt szegény csonka hazáknak ki tudja küzdeni azt a méltó helyet a nemzetek családjában, amelyet megérdemel és amelynek megszerzése esetén a siker alapos reményével veheti fel a küzdelmet mindannak visszaszerzésére, amitől a körülmények végzetes alakulása egyelőre megfosztotta: Apponyi az!